

गुजरात उच्च न्यायालयाची मोदी सरकारला चपराक

मुख्यमंत्री
नरेंद्र मोदी
यांच्या पाठिंब्याने
झालेल्या गुजरातमधील
दंगलीची
छायाचित्रे

गुजरातच्या दंगलीबाबत उच्च न्यायालयाने दिलेला निकाल

गोध्रा हत्याकांडानंतर २००२ साली गुजरातेत जातीय दंग्यांचा जो वणवा पेटला, त्याची झळ नरोदा पतिया व नरोदा गाव परिसरास मोठ्या प्रमाणात लागली होती. तेथील दंग्याचे नेतृत्व नरेंद्र मोदी मंत्रिमंडळाच्या सदस्य असलेल्या माया कोदनानी यांच्याकडे होते. हे नेतृत्व करताना त्यांनी दंगेखोरांना अल्पसंख्यांकांवर हल्ले करण्याची चिथावणी तर दिलीच परंतु तलवारींसारखी घातक शस्त्रेही वाटली आणि ते कमी म्हणून की काय, स्वतःच्या पिस्तुलातून गोळीबारही केला. अर्थात पुढे सुरत पोलिसांनी या प्रकरणाचा तपास केला आणि कोदनानींवर कोणतेही आरोप ठेवण्याइतका सबळ पुरावा नसल्याचे जाहीर करून त्यांना निर्दोष सोडून दिले. कोदनानींनी पेटविलेल्या भीषण दंग्यात सुमारे शंभर नागरिक प्राणांस मुकले असतांना राज्य सरकारच्या पोलिसांनी पुरावे नसल्याचे सांगून, हे प्रकरण

दडपावे यापरते धक्कादायक व निषेधार्ह काही असूच शकत नव्हते. अखेर काही बिगर सरकारी संघटना व प्रतिष्ठित नागरिकांनी या प्रकरणाचा जिद्दीने पाठपुरावा केला आणि सर्वोच्च न्यायालयात धाव घेऊन संशयित आरोपींवर गुजराथ उच्च न्यायालयात खटला दाखल करणे राज्य सरकारला भाग पाडले. अनेकदृष्ट्या ऐतिहासिक मानाव्या अशा या खटल्याचा निकाल न्यायमूर्ती डी. एच. वाघेला यांनी नुकताच दिला आणि श्रीमती कोदनानी व त्यांच्या अन्य साथीदारांना सत्र न्यायालयाने मंजूर केलेला अटकपूर्व जामीन रद्द बातल ठरविला. हे सर्व प्रकरण मोदी सरकार व भाजपला बदनाम करण्यासाठी शिजविले गेले असल्याचा कांगावा आजवर केला जात होता आणि सर्व संकेत धाब्यावर बसवून कोदनांनींबाईंच मंत्रीपदही सुरक्षित राखले गेले होते. परंतु आता उच्च न्यायालयाची चपराक बसल्यानंतर मात्र त्यांना राजीनामा देणे भागच पडले आहे. कोदनानी-मोदी व भाजप या सर्वांचे खरे स्वरूप उजेडात आणणाऱ्या संबंधित निकालपत्राचा संक्षिप्त स्वैर अनुवाद जिज्ञासू-जाणकार वाचकांसाठी मुद्दाम पुस्तिकेच्या रूपाने प्रसिद्ध करित आहोत.

गुजरात उच्च न्यायालयाने २७ मार्च, २००९ रोजी दिलेल्या निकालपत्रातील काही महत्त्वाचे मुद्दे पुढीलप्रमाणे :

१) नरोदा पातिया व नरोदा गाव येथील दंग्यात १०६ जण मारले गेले. अनेक जण जखमी झाले व तीन जण बेपत्ता झाले (जे आता मृत म्हणून घोषित केले गेले आहेत.) या दंग्या-संदर्भातील दोन गुन्हेगारी खटल्यांशी संबंधित दोन व्यक्तींना अहमदाबाद सत्र न्यायालयाने अटकपूर्व जामीन मंजूर केला होता. त्यापैकी एक श्रीमती माया कोदनानी यांच्यावर दाखल केलेला गुन्हा केवळ त्या दंगेखोरांच्या जमावात होत्या हे सुचित करणाऱ्या निवदेनाआधारे आहे तसेच आपल्याविरुद्धचे पुरावे नष्ट करण्यासाठी प्रयत्न केल्याचा आरोपही त्यांच्यावर नाही, या दोन गोष्टींची नोंद घेऊन हे अटकपूर्व जामीनाचे आदेश देण्यात आले होते. त्यांच्याविरुद्धचे खटले 'नरोदा पातिया' व 'नरोदा गांव' खटले म्हणून कुप्रसिद्ध असून, त्यांचे पंजीकरण सी.आर. नं. १०० व सी. आर. नं. ९८ (२००२) अन्वये केले केले.

२) फिर्यादी पक्षाचे वकील पांचाळ यांचा युक्तीवाद :

सत्र न्यायालयाच्या या आदेशास दंग्यासंबंधी प्रकरणांची चौकशी करणाऱ्या 'स्पेशल इन्व्हेस्टिगेशन' टीमचे पोलीस उपअधिक्षक यांनी आव्हान दिले. त्यांनी आपल्या प्रतिज्ञापत्रकात असे

नमुद केले आहे की, संबंधित दंग्यात श्रीमती कोदनानी व त्यांच्या सहकाऱ्याचा प्रत्यक्ष सहभाग होता, असे जबाब अनेक प्रत्यक्षदर्शी साक्षीदारांनी दिले आहेत. आता श्रीमती कोदनानी या राज्यमंत्री असल्याने साक्षीदारांचे जबाब व पुरावे यात काही फेरफार घडवून आणले जाण्याची शक्यता मोठ्या प्रमाणात वाढली आहे. आरोपींविरुद्धच्या पुराव्यांची योग्य छाननी न करता आणि त्यांच्या गुन्ह्यांचे गांभीर्य लक्षात न घेता सत्र न्यायालयाने त्यांना अटकपूर्व जामीन दिला आहे. एका साक्षीदाराच्या जबानीनुसार, कोदनानींनी दंगेखोरांना तलवारी वाटल्या आणि स्वतःच्या पिस्तुलातून गोळीबारही केला होता. हे गुन्हे अत्यंत गंभीर स्वरूपाचे आहेत. संबंधित आरोपींचा जातीय दंगे पेटवून मोठ्या प्रमाणात हत्या घडवून आणण्यात व मालमत्तेचे प्रचंड नुकसान करण्यात थेट सहभाग होता, हे पोलिस तपासातही सकृतदर्शनी स्पष्ट झाले आहे. याखेरीज, या तपास कामात आरोपींकडून पोलिसांना पूर्ण सहकार्यही मिळालेले नाही. सबब त्यांचा अटकपूर्व जामीन रद्द करण्यात यावा.

३) २८ फेब्रुवारी, २००२ रोजी दाखल झालेल्या मूळ एफ.आय.आर. नुसार गोध्रा येथे २७ तारखेस रेल्वे गाडीचा डबा जाळण्याचा जो प्रकार घडला त्याच्या निषेधार्थ विश्व हिंदू परिषदेने २८

तारखेस 'गुजरात बंद' चे आयोजन केले आणि मग संपूर्ण गुजरातेत जातीय दंग्यांचा भडका उडाला. त्यात मुस्लिम नागरिकांच्या मालमत्तेची लुटालूट व विध्वंस तर झालाच पण अनेक महिला व मुलेही ठार मारली गेली. या दंग्यांचे पुढारीपण विश्व हिंदू परिषद व भाजपच्या नेत्यांनी केले, असे पोलिसांनी दाखल केलेल्या एफआरआयमध्येही नमूद केलेले आहे. विशेष म्हणजे हजारो नागरिकांचा सहभाग असलेल्या या दंग्यांबद्दलच्या फिर्यादीत फक्त पाच विहिंप व भाजप कार्यकर्त्यांची नावे असून, त्यांच्याविरुद्ध इंडियन पीनल कोड १४३, १४७, १४८, १४९, ३०२, ३९५ व ४३६ आणि मुंबई पोलीस अॅक्ट च्या विभाग १३५ अन्वये गुन्हे नोंदविले गेले आहेत.

४) २००३ साली दाखल झालेल्या रिट पिटीशन संदर्भात (नं. १०९ क्रिमीनल) सर्वोच्च न्यायालयाने १८ मार्च, ०८ ला दिलेल्या आदेशानुसार नरोदा पातिया व नरोदा गांव येथील दंग्यांच्या पुढील चौकशीचे काम सुरु झाले. ही चौकशी फक्त जबाबांसाठी पुढे येणाऱ्या नागरिकांच्या जबान्या नोंदविण्यापुरती मर्यादित राहू नये तर एसआयटीने आवश्यक ती अधिक माहिती मिळविण्यातही पुढाकार घ्यावा, असे सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशात नमूद करण्यात आले

होते, आणि त्यासाठी राज्य सरकारला सवर्तोपरी सहकार्य करण्याच्या सूचना दिल्या होत्या. या प्रकरणी राज्य सरकारची भूमिका न्यायाची साथ देण्याची असून, कोणाही दोषी व्यक्तीस पाठीशी घालण्यात त्याला रस नाही, अशी ग्वाही त्याच्या वकिलांतर्फे देण्यात आलेली असली तरी विशेष तपास पथकाची नियुक्ती होणे जरूरीचे आहे, असेही या निकालपत्रात नमुद करण्यात आले होते. या स्थितीत, संबंधित दंगाप्रकरणाचा योग्य प्रकारे तपास व्हायचा तर कोणाही संशयितास अटकपूर्व जामीनासारखे शिक्षापूर्व संरक्षण दिले जाणे सर्वथा अयोग्य आहे.

४.१) नरोदा पतिया व नरोदा गांव दंग्याची झळ बसलेल्या अनेक निरपराध नागरिकांना आजही अनेक प्रकारच्या दबाव व दडपणांना तोंड द्यावे लागत आहे. त्यांना धाकदपटशा दाखविला जात असल्याचे काही साक्षीदारांच्या जबान्यांवरून स्पष्ट झाले आहे, आता हे सर्व थांबवायचे आणि या प्रकरणाची अधिक काटेकोर चौकशी करायची तर अटकपूर्व जामीन मिळालेल्या आरोपींसह अन्य अनेक व्यक्तींना पोलीस कोठडीत पाठविणे जरूरीचे आहे.

अटकपूर्व जामीनामुळे गुन्ह्याच्या तपासकामात काही अडथळा

येत असेल तर साधकबाधक विचार करुनच न्यायालयाने त्यासंदर्भात योग्य निर्णय घेतला पाहिजे, असे पाकर राम विरुद्ध राजस्थान सरकार (१९८५) या खटल्यातील निकालपत्रात सर्वोच्च न्यायालयाच्या त्रिसदस्यीय खंडपीठाने नमुद केले आहे. खुनासारख्या गंभीर गुन्ह्यात अडकल्याचा आरोप असलेल्या व्यक्तीस हा जामीन काही असाधारण परिस्थिती असेल तरच देणे योग्य ठरेल. अन्यथा जनतेच्या न्यायालयावरील विश्वासाच धोका पोचू शकतो.

किरण देवी विरुद्ध राजस्थान सरकार (१९८७) या खटल्यातही गुन्ह्याचा तपास पूर्ण झाला नसेल तर अटकपूर्व जामीन देऊ नये, हे तत्त्व मान्य केले गेले आहे.

सतीश जग्गी वि. छत्तीसगड सरकार (२००८) या खटल्याच्या निकालपत्रात सर्वोच्च न्यायालयाने म्हटले आहे की, गुन्हा अजामीनपात्र असेल तरी काही विशेष परिस्थितीत अटकपूर्व जामीन देता येतो, परंतु गुन्ह्याचे स्वरूप समाजाची लोकशाही प्रणाली धोक्यात आणणारी असेल तर मात्र न्यायमूर्तींनी बारकाईने विचार करुनच निर्णय दिला पाहिजे.

गोबरभाई सिंघाला विरुद्ध गुजराथ सरकार (२००८) या

खटल्याच्या निकालपत्रात सर्वोच्च न्यायालयाने म्हटले आहे की, जामीन अर्जाचा विचार करतांना १) आरोपीने गुन्हा केला आहे हे सकृतदर्शनी सिद्ध करणारा काही पुरावा आहे काय २) आरोपाचे स्वरूप व गांभीर्य ३) आरोपी फरारी होण्याची शक्यता ४) आरोपीचे समाजातील स्थान, चारित्र्य व एकूण वर्तन ५) जामीन दिला गेल्यास 'न्याय' संकल्पनेसच धोका आदी गोष्टींचा फिर्यादी पक्षाचे वकिल पांचाळ यांनी आपल्या युक्तीवादात पंचानन मिश्रा वि. दिगंबर मिश्रा (२००५), महाराष्ट्र सरकार वि. महंमद साजिद हुसेन (२००८), सीबीआय वि. अनील शर्मा (१९९७) आणि दिनेशकुमार नायक वि. गुजराथ सरकार (२००३) या खटल्यांत दिल्या गेलेल्या निकालपत्रांचाही उल्लेख केला आणि नरोदा पातिया व नरोदा गांव दंगाप्रकरणात माय कोदनानी व त्यांच्या सहकाऱ्यांचा सक्रीय सहभाग असल्याचे पुरावे विशेष तपास पथकास मिळाले असल्याचे निदर्शनास आणून दिले. अयोग्य गोष्टींच्या आधारे आरोपींना मुदतपूर्व जामीन दिले गेले असल्याने ते रद्द करावेत, अशी विनंती न्यायालयास करताना त्यांनी तपास कामात आरोपींकडून पोलिसांना आवश्यक ते सहकार्यही मिळाले नसल्याचे न्यायालयाच्या नजरेस आणून दिले.

त्यांचा प्रतिवाद करताना आरोपींचे वकिल एस. व्ही. राजू,

वाय.एन.ओझा व महेश जेठमलानी यांनी आरोपी हे राजकारण व सार्वजनिक जीवनातील बडे नेते असल्याचे सांगितले. आपल्या अशीलांची राजकीय कारकिर्द धोक्यात आणण्यासाठी त्यांना या गंभीर गुन्ह्याच्या कटात गोवले गेले असल्याचा आरोपही त्यांनी केला. या प्रकरणाची चौकशी विशेष तपास पथकातर्फे दीर्घकाळ सुरु असून अनेक आरोपपत्रेही न्यायालयात दाखल केली गेली आहेत. परंतु आपल्या अशीलांवर मात्र अद्यापपावेतो कोणतेही आरोप ठेवले गेलेले नाहीत वा त्यांना अटक करणे समर्थनीय ठरेल, असा कोणताही नवा पुरावाही तपास पथकास मिळालेला नाही, असेही या प्रतियुक्तीवादात सांगण्यात आले.

फिर्यादी व आरोपींच्या वकिलांचे युक्तीवाद संपल्यावर दिलेल्या निर्णयात न्या. वाघेला यांनी म्हटले आहे की, नरोदा पातिया व नरोदा गांव येथे २००२ साली झालेल्या दंग्यांत १०९ जण ठार व अन्य जण जखमी झाले ही वस्तुस्थिती आहे. परंतु त्यास जबाबदार असलेल्या आरोपींसारख्या अनेक प्रतिष्ठित व्यक्तींची नावे तपास अधिकाऱ्यांनी प्रत्यक्षदर्शी व्यक्तींच्या जबान्यातून जाणीवपूर्वक वगळली. त्यामुळेच पुढे हे प्रकरण सर्वोच्च न्यायालयात गेले आणि त्याच्या साद्यंत चौकशीसाठी विशेष

तपास पथक नेमण्याचा आदेश न्यायालयास द्यावा लागला. या सर्व प्रक्रियेत सहा वर्षांचा काळ गेला असला तरी त्यामुळे प्रत्यक्षदर्शी साक्षीदारांच्या जबान्या परस्परविरोधी वा अविश्वसनीय ठरत नाहीत. विशेष म्हणजे २००२ साली हे प्रकरण न्यायालयात गेले तेव्हाच किमान सहा साक्षीदारांनी आपल्या जबानीत आरोपींची नावे सांगितली होती, त्यामुळे आता ही नावे प्रथमच पुढे येत आहेत, हे आरोपींच्या वकिलांचे म्हणणे मान्य करता येत नाही. दंगेखोर जमावाचे नेतृत्व हेच आरोपी करित होते आणि अल्पसंख्याकांच्या वस्त्यांवर हल्ले चढविण्याची चिथावणी त्यांनीच दंगेखोरांना दिली. त्यावेळी आरोपींनी जमावातील काही व्यक्तींना शस्त्रे व ज्वालाग्राही पदार्थही दिल्याचे काही जबान्यांत स्पष्टपणे नमुद केले गेले होते. परंतु तपास अधिकाऱ्यांनी ती नावे नोंदवून मात्र घेतली नाहीत. अर्थात दंग्यांच्या प्रत्यक्ष ठिकाणी आरोपी फार थोडा वेळ होते आणि त्यांनी तेथे नेमका किती काळ घालविला, याबद्दल संबंधित जबान्यात वेगवेगळी माहिती दिली गेली, हेही खरे आहे. या गफलतीमुळेच पुढे आरोपींना संशयाचा फायदा व पर्यायाने अटकपूर्व जामीन मिळविणे शक्य झाले.

आता मात्र एकंदर परिस्थितीचा साकल्याने विचार करता असे

म्हणता येईल की संबंधित आरोपींचा नरोदा दंग्यांशी संबंध असल्याचे सकृतदर्शनी सिद्ध झाले असून या प्रकरणाची अधिक खोलात जाऊन चौकशी होणे जरूरीचे आहे. आत्तापर्यंत किमान चाळीस साक्षीदारांच्या जबान्यात आरोपींच्या नावांचा उल्लेख झालेला आहे. तसेच २००२ च्या दंग्याचेवेळी काही स्थानिक अधिकाऱ्यांनी संशयास्पद भूमिका बजावल्याचेही उजेडात आलेले आहे. या स्थितीत आरोपींचा अटकपूर्व जामीन रद्द करणेच योग्य ठरेल. २००२ साली नोंदविल्या गेलेल्या काही जबान्यांमध्ये किरकोळ विसंगती असणे वा काही साक्षीदारांनी महत्त्वाच्या गोष्टी टाळून जबान्या देणे हा प्रकार आधीच्या चौकशी यंत्रणेच्या बेजबाबदारपणामुळे व अयोग्य कार्यपद्धतीमुळे घडला असून, त्यामुळेच तर या प्रकरणाच्या चौकशीचे काम सर्वोच्च न्यायालयास नंतर विशेष तपास पथकाकडे सोपवावे लागले आहे. काही महत्त्वाच्या व्यक्तींनी आधीच्या चौकशी यंत्रणेवर दबाव आणून आपली नांवे संबंधित प्रकरणात गोवली जाणार नाहीत याची खबरदारी घेतली आणि त्यामुळेच पुढे चौकशीचे गाडे रुळावरून घसरले, हे स्पष्ट दिसते.

नरोद्यात दंगा झाला तो विश्व हिंदू परिषदेच्या 'गुजरात बंद'

आंदोलनामुळे आणि त्यावेळी काही काळ का होईना पण संबंधित आरोपी तेथे हजर होते, याबद्दल आता कोणाच्याही मनात शंका नाही. सशस्त्र, दंगेखोर जमावास शांत करून परिस्थिती आटोक्यात आणण्याऐवजी आरोपींनी चिथावणीखोर वर्तन केले आणि जातीय दंग्याचे थैमान नरोद्यात घडवून आणले. त्यांच्या या द्वेषमूलक राजकारणामुळे जनसामान्यांमध्ये भिती व दहशतीचे जे वातावरण निर्माण झाले ते निवळण्यास आता कदाचित अनेक दशकांचा काळ लागणार आहे. काही मुठभर व्यक्तींनी हजारो दंगेखोरांच्या माध्यमातून जे गंभीर गुन्हे केलेले आहेत त्याचे वर्णन 'पाशवी' या एकाच शब्दात होऊ शकते.

पंजाब सरकार वि. राकेशकुमार (२००८) या खटल्याच्या निकालपत्रात सर्वोच्च न्यायालयाने म्हटल्याप्रमाणे "परस्पर वैमनस्यामुळे" केल्या गेलेल्या खुनाबद्दल कदाचित देहदंड ठोठावला जाणे योग्य ठरणार नाही परंतु निष्पाप नागरिकांच्या सामुहिक हत्या म्हणजे पूर्व नियोजित संघटीत गुन्हा असून त्याबद्दल संबंधितांना फाशीची शिक्षाच सुनावली गेली पाहिजे. ही कठोर शिक्षाच अशा गुन्हांना पायबंद घालण्यास उपयुक्त ठरेल. अर्थात

अशा संघटीत गुन्ह्यांचे तपासकाम एका यंत्रणेकडून दुसऱ्या यंत्रणेकडे जात जात अखेर सर्वोच्च न्यायालयात पोचते आणि त्यात खूप मोठा कालापव्ययही होतो... परंतु तो होत असतांना गुन्ह्यात हात असल्याचा संशय ज्यांच्यावर आहे त्यांना अटकपूर्व जामीनासारखे संरक्षक कवच मिळणे मात्र अजिबात योग्य नाही.

संशयित आरोपी समाजात नेते म्हणून वावरत आहेत आणि त्यांनी आपल्याविरुद्धचे पुरावे नष्ट करण्यासाठी काहीही प्रयत्न केलेले नाहीत. सबब त्यांना जामीन दिला जावा हा युक्तीवाद अतिशय अयोग्य व विपरीत आहे. विशेषतः संबंधित गुन्ह्याच्या चौकशीचे काम सुरु असतांना संशयित व्यक्ती सत्तापदस्थ असणे हे तर सर्वथा आक्षेपार्हच मानले पाहिजे. नरोद्यात झालेल्या दंग्याच्या चौकशीचे काम सात-सात वर्षे रेंगाळावे हा प्रकार दुदैवी असून, कायदा-सुव्यवस्था यंत्रणांचे घोर अपयश म्हणूनच त्याकडे पाहिले पाहिजे. परंतु हा कालापव्यय झाला असला तरी दंग्यास जबाबदार असणाऱ्या सर्व आरोपींना कठोर शासन हे मिळालेच पाहिजे. भारतासारख्या प्रगत धर्मनिरपेक्ष-

लोकशाही प्रजासत्ताकात बंधुभावाने नांदणाऱ्या कोटी-कोटी नागरिकांचे जीवन उध्वस्त करू पाहणाऱ्या उन्मत्तांना उशीरा का होईना पण वठणीवर आणणे ही आपली सर्वांचीच जबाबदारी आहे. जातीय सामंजस्य हाच लोकशाहीचा प्रमुख विशेष असतो... कोणी धर्माचे नाव घेऊन इतरांची हत्या करित असेल तर कायद्याचे राज्य मानणाऱ्या समाजास तर ते लांछनच आहे. धार्मिक माथेफिरू हे कोणत्याच धर्माची बांधिलकी मानणारे नसतात. त्यांची तुलना निरपराध नागरिकांची विनाकारण हत्या करणाऱ्या दहशतवाद्यांशीच होऊ शकते.

एकंदर सर्व परिस्थिती आणि उपरनिर्दीष्ट कारणमीमांसा लक्षात घेऊन हे न्यायालय ५ फेब्रु. २००९ रोजी देण्यात आलेले सर्व आदेश रद्दबातल ठरवित आहे आणि नरोदा दंग्याशी संबंधित आरोपींचा अटकपूर्व जामीन रद्द करित आहे. हा निर्णय सहा आठवड्यांसाठी स्थगित ठेवावा ही आरोपींचे वकील श्री. राजू यांची विनंती अमान्य करण्यात येत आहे.

स्वाभिमाना आचार! राष्ट्रवादी विचार!!
स्वाभिमाना आचार! राष्ट्रवादी विचार!!
स्वाभिमाना आचार! राष्ट्रवादी विचार!!
स्वाभिमाना आचार! राष्ट्रवादी विचार!!

घड्याळाला मत म्हणजे स्थैर्य व विकासाला मत

लेखक व प्रकाशक : श्री. दिनकर तावडे, चिटणीस राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्ष
प्रति : १०००